COMPETENȚELE SOCIALE ALE COPIILOR ÎN SITUAȚIE VULNERABILĂ

Cristina COROBAN
CZU: 316.4/.7-053.2 corobank@gmail.com

Competențele sociale au devenit un subiect predilect pentru științele sociale în societatea postmodernă, care este o societate a informației, a cunoașterii și a schimbării. Ritmul accelerat al dezvoltării tehnologice, evoluțiile pe piața muncii, schimbările din domeniul vieții sociale și culturale impun necesitatea cunoașterii și dezvoltării competențelor sociale în rândul copiilor. Realitatea socioeconomică din societatea moldovenească, prin problemele pe care le generează, solicită fiecărui tânăr să fie pregătit, astfel încât să poată interveni prompt și competent în soluționarea propriilor problemelor.

Din punct de vedere conceptual, competența socială este definită de M.Argyle [1, p.74] ca un pattern comportamental, care oferă societății indivizi capabili să producă anumite efecte dorite asupra altor indivizi. In accepţiunea lui B. Bernard [2, p.22], competențele sociale se referă la abilitățile de relaționare ale persoanelor. Din perspectivă socială, competența reprezintă capacitatea persoanei sau a unui grup de a interpreta un fenomen, de a soluționa o problemă, de a lua o decizie sau de a efectua o acțiune. În altă ordine de idei, putem menționa că competența socială semnifică abilitatea unei persoane de a-și stăpâni propriile emoții, de a nu se lamenta și de a fi capabilă să-și argumenteze ideile, de a asculta, de a rezolva conflictele și de a coopera [3, p.60].

Formarea competenţelor sociale, la copii în situaţii vulnerabile care trăiesc şi se dezvoltă în centre de plasament unde rolul familiei este direct infuenţată de interacţiunea cu pedagogii şi angajaţii centrelor. În acest sens, crearea competențelor sociale se referă la abilitatea de a crea relații sociale funcționale cu ceilalți copii și adulți din viața lor. Deținerea competențelor sociale de către copii le facilitează acestora interacțiunile pozitive și corespunzătoare normelor culturale, astfel încât să permită atingerea propriilor obiective concomitent cu respectarea nevoilor celorlalți.

Competența socială este atinsă atunci când copilul manifestă mai multe abilități: abilitatea de a interacționa cu ceilalți copii; abilitatea de a iniția interacțiuni cu alți copii; abilitatea de a solicita și oferi ajutor; abilitatea de a rezolva situațiile conflictuale; abilitatea de a coopera; abilitatea de a tolera situații care provoacă frustrare.

Când vorbim despre competențele sociale în rândul copiilor trebuie de avut în vedere că acestea presupun o componentă legată de abilități interpersonale și o componentă legată de abilitățile intrapersonale. Prima categorie de competențe este responsabilă de modul în care copiii se comportă în relațiile pe care le stabilesc cu ceilalți, pe când a doua categorie de competențe reprezintă substratul care asigură dezvoltarea optimă a relațiilor cu ceilalți. În acest context, trebuie de remarcat faptul că competențele sociale la copii se formează și se dezvoltă gradual, acestea depinzând de specificul nivelului dezvoltării sociale a copilului.

După alți autori, competențele intrapersonale sunt denumite ca și competențe personale, iar cele de ordin interpersona, precum competențele sociale.

În vederea validării procesului de dezvoltare a competenţelor sociale la copii în situaţie vulnerabilă, proiectul: *De la Vulnerabilitate la Incluziune*, implementat de Asociaţia PRODOCS cu suportul Fundaţiei pentru Copii Pestalozzi din Elveţia, a realizat un studiu care a vizat măsurarea nivelului deținerii cunoștințelor și competențelor sociale în rândul copiilor vulnerabili din 7 centre de plasament temporar pentru copiii cu risc din Republica Moldova (din raioanele Anenii Noi, Călăraşi, Drochia, Hâncești, Teleneşti şi Ştefan Vodă) în vederea proiectării și elaborării unui program de formare și dezvoltare a abilităților și deprinderilor pentru o viață independentă. Prezentul studiu a fost realizat pe 66 de copii (34 de fete şi 32 de băieți), cu vârsta cuprinsă între 7 și 18 ani, vârsta medie per eșantion fiind de 12 ani. Componenţele persoanle analizate la studiu au ţinut de:

1) cunoașterea de sine și capacitatea de a-și revedea pozițiile;
2) adaptarea și flexibilitatea;
3) analiza, gândirea creativă și luarea deciziilor;
4) gestionarea emoțiilor și stresului.

Competențele sociale evaluate de studiu s-au orientat pe:
1) comunicarea și ascultarea interlocutorului;
2) gestionarea problemelor și conflictelor;
3) lucrul în echipă și cooperarea;
4) adoptarea unei atitudini afective;
5) motivarea unei persoane sau unui grup.

În cele ce urmează, vom face referire doar la câteva competențe studiate. Interacțiunea cu semenii este o formă a interacțiunii sociale, care presupune un proces prin care persoanele aflate în contact își modifică temporar comportamentele unii față de alții, prin stimulare reciprocă continuă. Funcția interațiunii sociale, pe care insistăm în acest demers, este cea de reducere a segregării sub toate formele; fapt inerent condiției copiilor din centrele de plasament.

Din datele cercetării realizate, s-a constatat că per general copiii aflați în centrele de plasament interacționează cu colegii și semenii lor *ușor* și *foarte ușor* – 53 din 61 de copii. Nu trebuie însă de neglijat faptul că fiecare aproximativ al 5-lea copil interacționează *greu* cu semenii lui. Dacă este să analizăm acest aspect din perspectiva variabilei gender și categoria de vârstă, constatăm că băieții de 2 ori mai mult decât fetele întâmpină dificultăți în procesul de interacțiune și mai mult cei din categoria școlarului mic și vârsta pubertății. Odată cu creșterea vârstei, dificultatea de a interacționa cu alții se diminuează substanțial (Fig. 1).

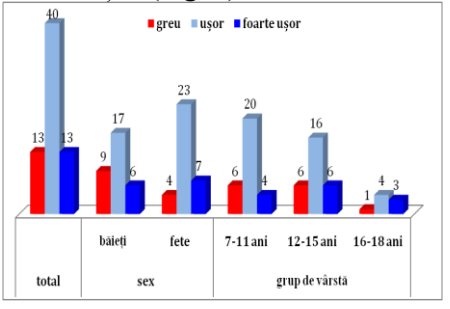


Fig. 1. Modul de interacțiune cu colegii/semenii, după sex și categorie de vârstă

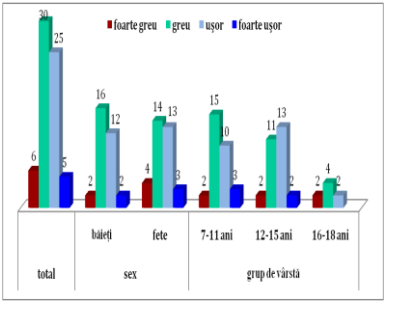


Fig.2. Nivelul de adaptabilitate la situații noi, după sex și grup de vârstă

Prin urmare, în centrele unde copiii întâmpină dificultăți în a interacționa cu semenii, se recomandă realizarea modulelor de formare a competențelor privind interacţiunea şi gestionarea relațiilor cu semenii.

Aptitudinea de adaptare la situații noi este primordială pentru copii, pentru că ei se confruntă cu situații inedite la fiecare pas. Avantajul copiilor care se adaptează ușor constă în probabilitatea destul de mare ca să devină adulți flexibili, care să poată influența ambianța socială conform propriilor interese, evitând orice fel de vulnerabilitate.

Rezultatele studiului ne indică faptul că nivelul adaptabilității copiilor din centrele de plasament este scăzut. Mai bine de jumătate dintre copii – 36 din 66 de copii – au notat că se adaptează cu *greu* (30 de copii) sau *foarte greu* (6 copii) situațiilor noi. Din perspectivă *gender* nu se înregistrează deosebiri. Atât fetele cât și băieții în același număr (18 copii) se daptează *greu* și *foarte greu* la situații noi (Fig. 2).

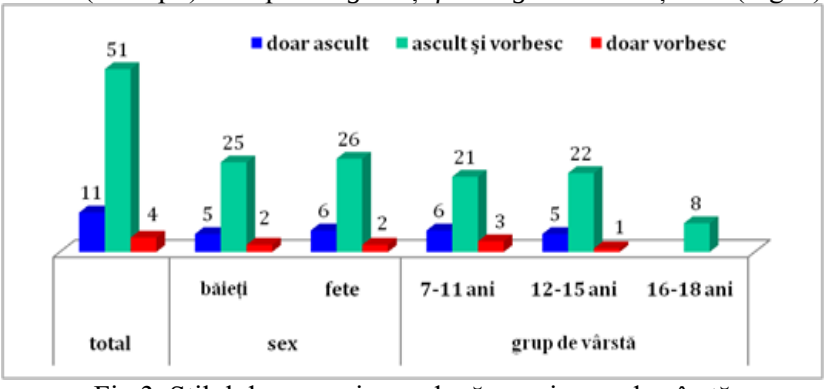


Fig.3. Stilul de comunicare, după sex și grup de vârstă

Corelând aceste rezultate cu vârsta copiilor se observă faptul că copiii de vârsta școlarului mic întâmpină dificultăți de adaptare. 17 din 30 de copii sau, aproximativ, fiecare al 2-lea copil se adaptează cu mult mai *greu* la medii și situații noi. Raportul de 1 din 2 se păstrează și în cazul copiilor de vârsta pubertății. În cazul adolescenților, situația se prezintă a fi nițel alarmantă, deoarece din cei 8 adolescenți – 6 au recunoscut că nu pot să se adapteze la situații noi sau, astfel spus, 3

din 4 copii se adaptează *greu* și *foarte greu* la situații noi. Explicația acestui fenomen ar putea fi dată de carențele educaționale sau de stilul parental din familiile de origine ale acestor copii. Nivelul foarte scăzut de adaptabilitate în cazul adolescenților contravine cu indicii dezvoltării sociale ale copiilor și, prin urmare, semnalează existența unei probleme de dezvoltare a personalității copilului.

Dacă ne referim la competența de comunicare, atunci notăm că aceasta reprezintă gradul în care persoanele își realizează scopurile propuse în interiorul limitelor situației sociale, fără să-și rișteoportunitățile de a urmări alte scopuri mai importante din punct de vedere individual. Din acest considerent, persoanele optează pentru un anumit stil de comunicare: stilul activ – atunci când vobește și ascultă; stilul pasiv – când doar ascultă; stilul agresiv – când doar vorbește. Analizând rezultatele studiului în vederea aprecierii stilului de comunicare al copiilor din Centrele de plasament, s-a identificat faptul că 5 din 6 copii dețin un stil de comunicare activ, fiecare al 6-lea copil are un stil de comunicare pasiv, iar 4 copii – demonstrează că au un stil de comunicare agresiv. Stilurile de comunicare adoptate de copii, mai puțin dezirabile social, sunt cel pasiv și cel agresiv, fapt pentru care atenția trebuie focusată mai mult spre acești copii, care constituie 51 din totalul de 66 de copii supuși investigației.

Conturarea corespunzătoare a competenţelor sociale la copii în situaţie vulnerabilă poate fi realizată printr-un efort comun al angajaţilor centrelor, pedagogilor din şcolile partenere şcolilor, dar şi prin cooperarea constructivă şi continuă cu colegii de clasă şi parinţii acestora. Rezltatele se pot evidenţia doar după o intervenţie de lungă durată şi după realizarea unui program de dezvoltare personală pentru copiii din centrele de plasament temporar, adaptat la nevoile individuale și sociale ale copiilor.

Bibliografie:

1. MOSCOVICI, S. *Psihologia socială a relațiilor cu celălalt*. Iași: Polirom, 1998.
2. ROBU, V. *Competențe sociale și personalitate*. Iași: Lumen, 2011.
3. CONSTANTINESCU, M. *Competența socială și competența profesională*. București: Editura Economică, 2004.